

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 7.

V Ljubljani, 1. aprila 1883. l.

XXIII. leto.

Ženska vzgoja.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

1.

„Dajte nam dobrih mater,
in svet bode dobil drugačno
podobo.“
Napoleon I.

Dober dan, gospod bralec! Dober dan, gospá oziroma gospodičina bralka! Dolgo se užé nisva videla, dolgo se užé nisva pogovarjala o pedagogičnih stvaréh. Ali ti je bilo kaj hudo po meni? Kaj te vprašujem po tem! Posebno ti, lepa bralka, nimaš nobenega vzroka, da bi me hranila v dobrem spominu. Ali sem te kdaj hvalil? Ali nisem imel vedno česa grajati na tebi in tvojem spolu? — Toda verjemi mi, govoril sem ti vedno le golo resnico. Upiral sem se vsemu, kar si počenjala, in kar ni bilo prilično tvojemu spolu. Tvojo zasluženost in nezasluženost čast in hvalo naj ti pojó pesniki in ljubimci, jaz sem prozajist.

Čemu sem se upiral pretekla leta? Obsojal sem žensko emancipacijo. To je moja edina pregreha v tvojih lepih očéh. A tudi nekateri možjé so mi šteli to v greh. Takrat sem stal sam na bojišči, sam sem napadal, sam se boril, sam se branil. Ali zdaj se čuti, da so jeli enako misliti užé tudi drugi.

Priča nam je, da je začela vlada zapirati razna ženska učiteljišča. Ti zavodi so bili v prvi vrsti gnjezda emancipacije. — Iz Ruskega je šlo vsako leto po več sto deklet v Švico na vseučilišče, da so se učila tam pravoslovja in zdravništva. Tudi tem učenjakinjam zvoní užé mrtvaški zvonec, kajti nimajo kje uživati sadú svojega truda, svoje učenosti in modrosti.

Zdaj prepuščam boj zoper emancipacijo drugim, ki so mogočniši in spretniši, nego sem jaz. Storil sem svojo dolžnost: svaril sem, upiral sem se. Več nisem mogel storiti.

Ali porečeš: Kdo te je klical spet trdovratni moralist? Kaj hočeš zopet? Ali nam nisi užé dovolj pridigoval? Pridiguj enkrat kaj možém! — Tako in enako čujem vas klicati, lepe bralke. Res, nikdo me ni klical, kar iz lastnega nagiba sem prijel za pero. Ali do zdaj sem pravil največ, kaj se ti ne spodobi; toda od zdaj bodem pisal tudi kaj bolj pozitivnega, namreč, kaj se ti spodobi. Nikari ne misli, da bom možem prizanesel kaj. Odkritosrčno ti povem, da smo mi v mnogih obzirih še slaběji, še manj vredni.

Pisal bodem, kakó moraš vzgojati svoje hčere; ali tudi ti smeš kaj uporabiti za se. Kajti jaz bi te najraje videl tam, za kar si, da bi opravljala to, za kar te je odločil modri stvarnik.

V ženskih rokah je človeški zárod. Ženske mu morejo največ koristiti, a tudi največ škodovati. Kdor hoče tedaj izboljšati človeštvo, mora začeti popravljati pri ženskah.

2.

„Dajte nam tudi dobrih očetov“!

Pečal se bodem tedaj z žensko vzgojo, ali pisal, kako naj se vzgojajo ženske. Ne namerujem govoriti o tako imenovani babji vzgoji, ki nareja iz mož babe, ter rojene ženske le še bolj pobabi. Tudi ne o oni do zdaj še neimenovani vzgoji, ki nam nareja iz ženskih možé.

Posebno razširjena dan danes je ona glasovita babja vzgoja, in širi se še od dné do dné. Kajti ni več otrók, ampak imamo le ljube otročiče; tudi ni več pedagogov, ampak živé samo še pedagogični možici. In pogledjte te ljubeznjive otročiče! Kako nežni, kako mehki so! Zato bodo postali enkrat le možici, možicelji, moža kosiči in babjeki.

Kratko in dobro je karakteriziral moj ranjki in nepozabljivi oče zdanjo mladino. Mož ni bil učen, trdil je celó sam, da je nespameten, kakor vsak, kdor ni bogat. Kajti ljudje se uklanjajo le „zlat'mu Bogu“, a na siromaka, in tudi na ideje njegove se ne ozirajo dosti. Toda tako ali tako, mož je imel v časih zeló dobre in zmiraj zdrave misli. Zajemal je vse iz življenja, in knjigam je bil hujši sovražnik, nego Rousseau sam.

„Poglej“, — mi je dejal, — „poglej otroke, kaki so zdaj! Ne znajo moliti, ne znajo govoriti, ne znajo se igrati, ne znajo se smejati, ne znajo se celó jokati. Njih govorjenje je ali šepetanje ali kričanje, njih igre so ravsanje in pretepi, njih smeh je krohot, in njih jok je cvilenje in tulenje“. — Gola resnica je to, dragi bralec. Mož ni pretiral. A prepričaj se sam!

Bridka je ta sodba, to je resnično. Toda oče moj jo je smel izreči. O njem lehko trdim to, kar poje rimski pesnik Horacij o svojem: „On je bil izmej vseh mojih učiteljev moj najzanesljivi in najzvestejši vodník“.

Da, on je bil dober oče. Oj, da bi ga bil ubogal vselej! — On se je rad pečal z menoj, rad me poučeval o tem, kar je dobro vedel: kajti trdil je on le to, o čemur je bil prepričan. Bila sva tudi bolj prijatelja. Lovila sva metulje, delala maline na vodah ter dolbla piščalke. To so bile prav preproste zabave; bila sva oba prav zadovoljna in srečna. In tako je bilo prav.

Ali ni treba misliti, da ni bil on tudi jako oster z menoj. Kaznoval me je tudi za vsak prestopok. Šibe ni varoval, ali čutil je udarce tudi sam. Pričajo to njegove solze. Jokal se je vselej tudi, kadar sem se jokal jaz vsled tepenja. Takrat pač še nisem znal ceniti teh solz, a zdaj vem njih pomen. Oj, teh solz ne preplačas z vsemi biseri svetá.

Moj oče je bil blag mož, bodi mu zemlja lahka!

Ali vsi očetje niste taki. Vi ste ali preostri, ali ste premehki. Vi ne znate družiti ostrosti z mehkostjo. Vi ste ali preučeni, ali prenevedni. Vi imate vse v glavi in v srci nič, ali nikjer nič.

Kako malo vas je, ki umete vladati svoje družine! Vi ste ali tirani svojih žen, ali ste pravi ljubeznjivi škerpetljeki. In kjer postanete podloga soproginemu škerpetlju in nje pèti, tam „lehko noč“ dobra vzgoja otroška! In škerpetljekov vas je kot listja in trave.

Ali zopet malo vas je, ki imate resno voljo vladati svojo družino. Kdo bode tudi zahajal mesto vas v gostilnice, kdo bode mesto vas politikoval pri poliči, kdo bode dajal vladi nezaupnice! Za to imate talent, pri poliči ste zmožni vladati države in národe; a domá gre vse narobe. Oj, vi ležnjivi politikarji! Pogledjte svoje otroke! Učite jih moliti, govoriti, igrati se, smejati in jokati se. Če ne, padli bodete v jamo, katero ste kopali drugim. Dobili bodete od svojih lastnih otrok nezaupnico. (Dalje sledí.)

J e z i k.

(Spisal **Franjo Gabršček**.)

(Dalje.)

Kitajska pisava je bila s početka najbolj prosta, vjemala se je z ono, katera rabi tû pa tam še dandanes onim osobam, katere se niso naučile pisati. Kitajci so namreč predmete z raznimi pojmi slikali. S časom se je število tacihih slik tako pomnožilo in od prvotne podobe tako oddaljilo, da jih dandanes nič več ne moremo izpoznati kot podobe, razen če so nam znane vse stopnje, po katerih so se polagoma premenjavale. Te podobe pa so še vedno kar so s prva bile, namreč znamenja za predmete in v obče za pojme, torej ne kakor naše črke, znamenja za pojedine glase, iz katerih obstojí beseda t. j. izraz za pojem. Zato Kitajci še vedno zaznamujejo vsako besedo ali vsak pojem in torej, ker so njih besede jednozložne, vsak zlog s posebnim znamenjem, katero ni z glasom v nikakej zvezi. Njih jezik ima torej toliko znamenij brez vsake sorodnosti, kolikor besed z različnim pomenom. Ker pa se nahaja v njih jeziku ogromno število pojmov, rabi jim še čez 80.000 znamenij. To pa zeló obtežuje učenje čitanja, in užé čitati znati, veljá pri Kitajcih za učenost.

V nekeji meri nahaja se ta način zaznamenovanja tudi v hieroglifskem pismu starih Egipčanov. Tudi tû se večkrat izrazujejo cele besede s podobami; poleg tega pa so vpodobljena tudi znamenja za posamične črke. V jednom in istem stavku se merjajo besede izražene z jedno samo podobo s takimi besedami, katere so sestavljene iz črk; vender so se črke tudi kot besedne podobe rabile. Ta zmes in zaznamovanje jednega in istega pojma z raznimi znamenji je uzrok, da se hieroglifsko pismo tako težko tolmači.

Mnogo težje je klinasto pismo starih Babiloncev. Pri tem je vedno jedno in isto znamenje, klin, v besede ali v črke sestavljeno.

Hieroglifsko pismo prvotnih stanovalcev Mehikanskih, Aztekov, pa je še na nižje stopnji od onega Egipčanov. To pismo ima določena prosta znamenja, s katerimi se označujejo pojmi o vodi, zemlji, o zraku, vetru, dnevu, in s katerimi se predočujejo: noč, polunoč, števila, dnevi in meseci solčnega leta. S temi znamenji združili so slikarije, katere so razjasnovala ona znamenja; ali pa, da so znamenja razjasnila slikarije. Na takov način se je oboje vzajemno dopolnovalo. Imeli so tudi sveto pismo, kateremu pa so bili le njih duhovniki veščí; obsežalo je le podobe (brez dodanih znamenij v pojasnilo).

Razvijanju in sorodnosti pismen in torej tudi pismenih jezikov še na dalje slediti, bilo bi zeló zanimljivo, kajti vplivalo bi zeló na vlastno premišljevanje. Razvoj jezikov podaja nam marsikako pojasnilo v omiki narodov. Brez pismenega jezika nahajala bi se naša obrazevanost še v onem stanji, v kakeršnem je bila za časa ustnega izročila, kajti vsa naša znanost ne segala bi mnogo dalje, nego ona egiptskih duhovnikov pred 4000 leti. Brez jezika, brez pesniške umetnosti in brez pravočasne iznajdbe pisave in knjigotiskanja bila bi najboljša moč človeštva opešala in se uničila. Zato pa je ta na-predek človeštva v resnici občudovanja vreden.

Ako ravno pa je pisanje in tiskanje knjig najbolj vplivalo na razvoj in ohranitev jezikov, vender sè ozirom na nedostatna sredstva, katera so služila v pomnoževanje spisov, ne moremo zadosta načuditi, kako je bilo mógoče, da se je vsaj klasična literatura mogla ohraniti. Le premislimo, da so tedaj samo prepisovali in sicer sè samimi velikimi začetnimi črkami, katere so bile vrhu tega še zeló vogljate in zvite. Pisali so na lesene ploče, katere so bile z voskom prevlečene, ali na živalske kože, katere so se sosebnó v mestu Pergamos v malej Aziji dobro in pripravno izdelovale (od tod imé pergament); pisali pa so tudi na papir iz rastlin, kateri se je sosebnó v Egiptu v to svrhu pripravljaval.

Ta papir sicer ni bil podoben našemu, a svrha mu je bila ista, namreč ta, da se je nanj različna barva vtisnila in tako ohranila. Papir se je izdeloval iz lubja necega trstja, papyrus imenovanega; njegova vlakna so se na ravno pločo vzporedno položila, zmočila, stolkla in gladko zlikala; na to se je položil drug jednako tenak sklad vlaken in sicer tako, da so se vlakna prvega in drugega sklada križala; po vrhu pa se je položila še tretja vrsta vlaken, katera pa je bila vzporedna sè spodnjo. Zdaj so se vsi trije skladi toliko časa tolkli, da so se v celoto sprijeli, in sok v vlaknih prouzročil je nerazrušljivost vlaken. Užé takrat so papir na debelo izdelovali, kakor pri nas po tovarnah, in v več ali manj velikih listih; vender se je moral večkrat, predno se je mogel rabiti, še stlačiti, zravnati in s plovcem zlikati.

Na to tvarino so torej poznejši pisatelji navadno pisali; nahaja se najčešče v gomilah starih Egipčanov, a zadnji čas vzprejeli so jo tudi Rimljani in Grki. Če ravno pa se je tvarina pisanja izboljšala, umetnost pomnoževanja je ostala še vedno na prvotnej stopnji, kajti tudi potem so opise le prepisovali. Na drugej strani pa najdemo, da užé tedaj boljše pomnoževanje knjig ni bilo neznano, kajti mej tem, ko so na Grškem in Italijanskem še vedno prepisovali, poznali so Kitajci užé tiskanje knjig, res da ne s premakljivimi črkami, vender pa s pločami.

Način Kitajskega pomnoževanja knjig je ta, da se spis lepo in čedno v knjigo napiše in tiskarju izroči. Ta ureže toliko lesenih ploč, kolikor ima knjiga strani. Na vsako pločo vpodobi dotično stran spisa, tako, da je vsaka ploča natančen snimek pisave, katera se nahaja na dotičnej strani spisa. Pole papirja v našem smislu Kitajci ne poznajo, njih pola je le dolga proga, tako visoka kot je knjiga in tako dolga, da se more dvojno število lesenih ploč na njej natisniti. Vmes ostanejo prazni prostori, kateri se porabijo za hrbet in za obrezo knjige: prva polovica prozaste kaže hrbet (ko se namreč listi v knjigo zložé), druga polovica pa predstavlja sprednjo stran (po naše obrezo), pa se ne razreže kakor pri nas, temveč ostane cela; prazne strani ležé prosto ali zlepljene druga nad drugo. Tako nastane Kitajska knjiga iz mnogo tacih dvojnati listov, ki so le na jednej strani tiskani. Ta metoda ima precejšnjo prednost pred našo, kajti ne dá se tajiti, da se more knjiga s 500 stranmi v enem dnevu v tisoč izstisih natisniti; k temu treba le 500 lesorezcev ob enem. Ko bi tudi mi 500 stavcev nastavili, vender ne bi mogli kaj tacega na dan spraviti, kajti naše pisane strani se nikakor ne morejo v soglasje spraviti z našimi tiskanimi stranmi.

Kitajsko tiskanje je torej zeló podobno našemu stereotipnemu tisku. Kitajski spis ostane dalje časa na pločah natisnjen in more se na papir prenesti kadar koli je treba. Pri našem navadnem tiskani pa se to ne more tako lahko zgoditi, ker bi to predrago bilo. Prednost našega knjigotiskanja je le ta, da nam ni treba ploč s toliko in toliko besedami, temuč da imamo posamične črke, katere se zlagajo v besede in potem v strani, s kratka, da imamo premakljive črke. To tiskanje je komaj 400 let staro, a užé tisoče let preje poznali so v Evropi vtiske pečatnikov v vosek in štempilj v kovine.

Vender se stavijo posameznikom tudi v tem napredku meje, da, večkrat še deležen ne more postati te pridobitve človeškega uma. V tem žalostnem stanju so sebosno gluho-nemci, katerim pomanjkanje sluha prouzročuje tudi nemstvo. Vsi tisti glušci, ki znajo govoriti, oglušeli so še le potem, ko so užé znali govoriti, ali pa, ko so užé več let vse svoje čute rabiti mogli. Ko bi bili oglušeli n. pr. pred 10. ali 12. letom, bili bi polagoma tudi dar govorjenja izgubili.

Več stoletij je minolo, predno se je izpoznal vzrok tej bolezni. Še le leta 1570. prišel je Španec Pedro del Ponce do izpoznanja, da je glavni vzrok tej bolezni pomanjkanje sluha. Vender je še dolgo trajalo, predno se je to izpoznanje popolnem ukore-

ninilo, kajti razširjeno je bilo mnenje, da ima gluhonemec govorila ravno tako mrtvo-udna kot slišala. A še dan danes se najde kak slepar, kateri trdi, da izvira nemstvo iz pogreška jezika, zaradi tega za dobro plačilo jezik izpodreže, t. j. prereže mišice, vezi in žile, ter bi na takov način bolnika v resnici obnemil, če ne bi užé nem bil.

Kot nadomestilo sluha in govora rabi gluhonemcem v prvej vrsti oko, a učé se tudi z rokami razne podobe delati, katerih vsaka pomeni kako črko. V kratkem času izurijo se tako spretno z rokami govoriti, da se moramo temu le čuditi. Kdor vidi par gluhonemcev sprehajaje se mej soboj govoriti, ne bode kmalu opazil, da je sredstvo, katero jima nadomešča navadni govor, nesovršeno, pomankljivo. Živahno, spretno in brzo gibanje njiju očij in rok priča zadosta o izurjenosti v tem načinu govorjenja.

Tudi slepci so za svet pridobljeni ali bolje, svet za nje, kajti dandanes imamo zavode tudi za slepce, v katerih se taki revčki različnih stvari učé, dá, celó čitati. Naša pismena ustvarjena so le za oko, ne pa za roko, a slepčevó pismo ne potrebuje nikake barve, da se more čitati. Slepéc prebira pisavo s konci prstov, občuti obliko posameznih črk ter jo v svojih mislih ravno tako dobro uredi, kakor mi uredimo črke v besede, katere vidimo črne na belem pred soboj. Zato ne treba misliti, da se beseda samo z jednim pogledom čita, ináče ne bi zapazili niti tiskarskega pogreška niti obrnene črke.

(Dalje prihodnjič.)

Govor grofa Belcredi-ja

pri splošni debati o šolski noveli v gospodski zbornici 19. febr. 1883. l.

(Dalje.)

Ker je namreč življenje drugačno, je tudi nazor o življenji drugačen. Te prošnje so pa take, da se dáde govoriti tudi o drugih okolistavah, ker protestantje poudarjajo verstvo v šoli, in govore od zavoda, ki je tukaj važen, namreč o zasebnih šolah.

Ko so se posvetovali o postavi, kar se tiče razmerja med cerkvijo in državo, poudarjala je vlada: naopačno je, ako se trdi, da hoče ona imeti šolski monopol, marveč si mnogo odrekuj, ker verskim zadrugam na voljo daje, da si ustanové zasebne šole z verskim značajem; v šolski postavi je res določba v 72. §., ki govori, da se tam, kjer so zasebne šole, ki zadostujejo krajnim potrebam, občine ne morejo siliti k napravi ljudske šole. No, gospoda moja, ne verjamem, da bi se bilo zgodilo kedaj kaj tacega, vsekako so bili le posamezni slučaji, da niso silili občine v napravo šol, iz tega vzroka, ker so bile tam verske šole. Vzrokov ni treba iskati daleč. Tista postava, ki je tako liberalna zaradi naprave verskih šol, je tako uganila, da je to nemogoče; §. 3. pravi namreč, da je vsaka šola, katero je ustanovila država, dežela ali občina in jo vzdržuje, splošna ljudska šola. S tem so bile vse bivše tako imenovane trivijalne šole prištete splošnim ljudskim šolam, pozneje ustanovljene isto tako, in ker so po §. 62. drž. šolske postave občine zavezane, prevzeti vse stroške, ki so se s časom znatno zvišale in ker te šole slišijo večidel katolikom, je pač naravno, da so katolikom vzeli sredstva, poleg ljudskih šol, katere morajo vzdrževati, ustanovljati še posebnih šol. Postava je tedaj z veliko liberalnostjo dovolila pravico za napravo ljudskih šol, a pograbila je sredstva za zvrševanje teh pravic pod naslovom „splošnih ljudskih šol“. Primeroma najdemo pri protestantih več zasebnih verskih šol, ki se še vzdržujejo do dandanes. To pride od tod, da se te šole vzdržujejo z velikimi žrtvami, podpira jih pa „Gustav-Adolf-Verein“, tedaj inozemstvo, a tudi vlada je pogladila marsikatere grče pri postavi, ker so namreč protestantovske verske šole, ki so n. pr. kakor tukaj na Dunaji (v Ljubljani tudi do naj-

novejših časih) prejemale po več tisoč podpore od občin, a kljubu temu niso postale splošne ljudske šole, marveč imajo še tedaj svoj zasebni značaj.

Leta 1881. so superintendentje iz Češkega in Gorenje-Avstrijskega vložili peticije, ki razpravljajo prav resno vprašanje. Pravijo namreč: naše šole so bile dosihmal cvetoče, a sedaj jih bomo mogli razpustiti. Ljudstvo več ne more nositi dvojnega bremena, po eni strani za zasebne, po drugi strani pa za občne ljudske šole. So pa tukaj prav posebne razmere: na Gorenjem Avstrijskem ima župa po 10, da tudi po več občin, na Češkem jih ima po 40, 50, do 90 občin. Ako razpusté te verske šole, kako bode jeden sam poučeval v 10 — 50 šolah v veronauku.

To je nemogoče. K svoji župi tudi ne more sklicati vseh otrok, sicer zamudé šolske ure po občnih ljudskih šolah in stariši so tam kaznovani. Po vseh teh mnogih šolah kake župe pa tudi ne morejo umestiti protestantskega učitelja, kdo bi ga plačeval? Postava pravi: Za veronauk skrbi verska občina. Stvar je resna, a v postavi ne vidim kacega pomočka. V tem je zopet nasprotje. Postava pravi: Vera je prvi nauk in prvi nalog šoli je versko-nravná vzgoja, postava sama je pa taka, da je to v imenovanem slučaju nemogoče.

Češki protestantje mislijo, lahko bi bilo pomagati, ko bi se prenapredil §. 2. šolske postave, ki govori od doneskov za ljudsko šolo; naj jih oproste teh davkov, da bodo vzdrževali samo svoje verske šole. To pa je zmota. Prvič ne gre tukaj za §. 2., ki je samo posledica §. 3. šolske postave dné 25. maja 1868. l., premeniti bi se imel tudi člen 10. postave o medverskih razmerah, ki je tudi v postavi 25. maja 1868. l., ker tam je izrečeno načelo, da mora za šolo skrbeti vsa šolska občina ne gledé na veroizpovedanje posameznih občanarjev. Ta določba je pa tudi v direktni zvezi z naravo, s znakom šole, ki je pristopna vsakemu veroizpovedanju, in prenapredba v tem smislu, v kakoršnem želé to češki protestantje, je nemogoča, sicer bi se godila krivica katolikom in drugovercem, ker ti bi mogli splošno ljudsko šolo sami vzdrževati, in to bi jim kratilo pripomočkov, napraviti si verskih šol, kakoršne imajo protestantje.

Gorenji-Avstrijski protestantje gredo pa še dalje ter pravijo: Ako nočejo odškodovati naše cerkve, ako hočejo ohraniti protestantski verouk, ne ostaja drugega, nego da se izdá postava, katera šole razglasí za verske. In to zahtevajo protestantje na Gorenjem Avstrijskem. Kar so zahtevali pred 15. leti verni katoliki, zahtevajo zdaj protestantje. V peticiji čeških protestantov se pa zopet nahaja izraz: nespamet je, ako se trdi, da je ljudska šola brezverska. Kakor vidite, gospoda, zala zmešnjava je to. Kaj pa je to verska šola? Ali so ljudje res zgubili jasen pomen v ti tako prosti in umljivi stvari? Verska šola je menda taka, kjer je vera, pozitivna (razodeta) vera središče vsega poučevanja, kjer so vsi drugi nauki s to pozitivno vero v soglasji, in kjer po vsem poučevanju veje verski duh, in prav zarad tega postane poučevanje versko-vzgojevalno.

Pravijo pa, šola je medverska (interkonfessionel), versko je namešana. Vender, gospoda moja, oba izraza sta nepravá in rabijo ji zato, da pride vmes tudi besedica verska, in bi tako zadostilo tem, ki sami ne preudarjajo. Pod besedo „versko“-namešana šola, razumemo tako šolo, v katero morejo vstopiti tudi spoznavalci drugačnega veroizpovedanja. To je bilo pod bivšo, staro šolo tudi mogoče. Kjer so prostovoljno vstopili, niso jih odganjali, in če v kraji niso imeli šole tistega veroizpovedanja, so jih še celó sprejeti mogli. Zarad tega šola ni nehala biti verska. Medversko je toliko, kolikor mednarodno, pa je le kaj tacega, kar naznanja odnašaje in zvezo med veroizpovedanji kakor v drugem slučaju med narodi, in v tem ne moremo videti zveze med veroizpovedanji, ker postava odločno zanikuje, ozirati se pri nauku na veroizpovedanja.

Ko so se posvetovali o postavi zarad razmere med šolo in cerkvijo, je poudarjal grof Rechberg, kako nevarno je, ako se odpravi zveza med duhovnom in učiteljem in

kake bi bile posledice temu. Odgovoril mu je med pravoklici zbornice pokojni baron Hock, da se tega ni treba bati, ker že zarad gmotnih ozirov ni mogoče misliti na tako rušenje. Nu, gospoda moja, vi ste videli, koliko so se na to ozirali. Tačas je vlada, katero je zastopal vitez Hasner, pregovorila tehtne in pomenljive besede; vsak mora poznati, da so bile skozi in skozi resnične; rekla je namreč, da je odločno zoper dualizem v odgoji, tedaj proti temu, da bi učenik verouka in učitelj hodila vsak svojo pot pri poučevanju. To le bega, a ne vzgoja. Vlada je tudi poudarjala, da mora učitelj tudi versko vzgojevati. Rekla je dalje, da naprava, ki starišem ne daje poročstva za to, kar veri koristi, ni več liberalna, marveč vse kaj drugega. Da doseže ta smoter, da učitelj živi zmirom v soglasji z učenikom verouka, izrekla je vlada tačas načelo, da mora učitelj biti istega veroizpovedanja, kakor učenik veronauka, in da se ima §. 6. postave l. 1868., tako določiti, da vladi pripada večja oblast pri umeščenju učiteljev.

Ta §. 6., poudarjam to posebno in navlašč, ker vsa stvar je važna tudi zarad večine, ki se zdaj tirja za §. 48., ta §. 6. one postave, kakor je izišel iz poslaniške zbornice, ki je prva to postavo sklenila, v slavni zbor, glasil se je iz prvega, da zamore kdo postati učitelj „ne gledé na versko izpovedanje“. Grof Gleispach je nasvetoval tačas, naj se izpusté besede „ne gledé na versko izpovedanje“, in to je tudi toplo poudarjal minister pouka pl. Hasner, ki je glasoval za opuščenje tega zato, da bi vlada imela pri nameščenju učiteljev prosto roko.

Ta določba „ne gledé na versko izpovedanje“ ni mogla tedaj biti v notranji zvezi s členom III. osnovnih pravic, sicer bi ne bilo mogoče to določbo v podrobni postavi po previdnosti ali sprejeti ali izpustiti. Slavni zbor je tačas sklenil izpustiti te besede, poslaniška zbornica je temu pritrdila in zato paragraf te postave l. 1868. nima zdaj teh besedi.

Leta 1869. posvetovali so se o ljudski šolski postavi, tedaj zopet o podrobni postavi; v §. 48. nahajamo tiste besede, ki so bile zbrisane iz prejšnje postave leto poprej in zdaj se tam glasi, da vsak lahko učitelj postane ne gledé na versko izpovedanje. Te besede so bile sprejete tudi tukaj v tem slavnem zboru, in nahajamo jih v šolski postavi, a zopet poudarjam v podrobni postavi, in sprejemaje te besede v postavo, niso nikakor naglaševali tega, da bi postava l. 1867. v osnovnih pravicah državljanov tega zahtevala.

Ako iz teh besed, katere je vlada tačas govorila, posledice izpeljujem, in se vprašam, ali je mogoče, kadar se §. 6. razlaga tako, da je s prosto izvolitvijo učitelja, ogniti se vsacega prepira s cerkvijo, moram to odločno zanikati. Zmota je v tem, da so spregledali, da je užé §. 2. v svojem drugem odstavku in §. 3. šolske postave l. 1868. odpravil verski znak šole, ker v §. 2., odstavku 2. se pravi: Vse poučevanje, izvzemši v verouku, je nezavisno od cerkvenega vpliva ali verske družbe, in na to pride §. 3., ki govori iz ravno tega vzroka, da ima vsak otrok ne gledé na versko izpovedanje, naj bo katolik, protestant ali jud, pravico biti pri nauku v isti šoli. No, gospoda moja, če je ves nauk nezavisen od cerkvenega vpliva, se to vender pravi, da je nezavisen od vsake pozitivne vere; ko bi bil namreč od nje zavisen, bi mogla imeti cerkev ali verska družba vpliv do nje, ker le ona je poklicana čuvati nad verskim naukom, da ostane nepopačen. Ako je pa poučevanje nezavisno od vsake pozitivne vere, mora pa vender zaviseti od česa, to pa ne more kaj drugega biti, nego veda; a veda gre užé več let za gmotnim pravcem. Recimo, učitelj verouka, ki pa sicer nima vplivati na druge nauke, marveč ostaja pri svoji stroki, pripoveduje otrokom o stvarjenji sveta, drugo uro potem pa uči učitelj, da je snov večna. Kaj pride iz tega? Ali je vse delovanje verskega učitelja zaman, ali pa so otroci tako zbegani, da sami ne vedó, komu bi vrjeli.

Zmotnjava pa gotovo ne vzgaja. — Oporekali mi boste, tega učitelj ne sme povedati. Vsekako ne bi imel povedati, ali v prvi vrsti bi mu postava ne smela dovoliti, da bi kaj takega povedal (prav resnično na desni), in da postava to dovoli, o tem ni dvouma.

Le berite §. 3., v katerem stoji, da ima učitelj poučevati, kar je vedeti naj bolj vrednega, vendar učitelju se ne more v greh šteti, ako se bode držal naj slavnějšíh mož v vednosti. Kako upanje nam pa potem ostane? Drugo ne, nego prava razumnost, prav takt pri učiteljih.

No, gospoda moja! Kaj nam gre misliti o šolski napravi, ki zavisí od tega, da 27.000 učiteljev in učiteljic vselej pravo zadene, da ima namreč pravi takt — (veselost na desni) — ravno ta lastnost se redko kje med ljudmi nahaja. Učitelj verouka poučuje po 2 uri na teden, ali po večem po nekaterih škofijah po 3 ure, ljudski učitelj pa po 25—26 ur na teden. Očitno je vendar, kdo ima več vpliva do odgoje? Ako pravijo, ne samo učenik verouka, tudi učitelj mora versko vzgojevati, prašam vendar: kako more to storiti, ako ima tudi voljo za to, ko postava zahteva, poučevanje mora biti nezavisno od cerkve? Ako tudi opustim to: kako če začeti, ko pred njim sedé učenci raznih izpovedanj, ko se veroizpovedanje od veroizpovedanja loči? Ali ima rabiti v namen vzgojevanja načela kake pozitivne vere? Potem vstreže tem, a unim se zameri, ki so tudi navzoči, tega ne sme storiti, vse učence mora versko vzgojevati. Kaj mu preostaja drugega, nego rabiti versko modrovanje, drugega pripomočka nima. Ako so otroci razumeli to modrovanje, vzel jim je pozitivno vero. O tem se nikar ne motimo.

Po naših postavah je šola v načelu brezverska, in nemogoče je v nji vzgojevati versko-nravno. Ako me zdaj vprašate, kakšen sem zdaj napram postavi in kako si mislim, da bode mogoče izboljšati to, kadar čas pride in bodo duhovi bolj pripravljeni to sprejeti, kakor dan danes, odgovarjam:

Držim se načela, da se mora tem, ki so v prvi vrsti udeleženi, dovoliti nekaka prostost, kakó uravnati šolstvo. Dal bi tedaj prostost o določevanju občini, okraji, deželi, kratko malo temu, ki šolo ustanovi in jo vzdržuje. Prostost bi mu dal v ti meri, ko ima država samo izreči, da se mora poučevati in kaj se mora poučevati? Ako udeleženci sami zadosté tem zahtevam, potem država nima povoda, da bi še kaj napravljala in ukazovala. Ako se ne zvrši, kar država zahteva, potem je ona opravičena, da pomaga vstopi, in če nastane med državo in družino ali občino razdor, je kriva temu poslednja.

Ne imel bi nič zoper to, — ker v načelu nisem zoper osemletno šolsko dolžnost, le temu nasprotujem, da so se bremena, s tem sklenjena, navalile občinam, ne da bi one imele korist o tem — tudi bi ne imel nič zoper to, da se udeležencem daje prostost za uravnanje, kakor se to godí po nekaterih deželah, n. pr. na Švicarskem pri šolah prve in druge vrste, ali na Saškem, kjer so priproste srednje in višje ljudske šole, tudi nič zoper to, da se čas šolanja podaljša, kakor je na Saškem, kjer imajo srednje šole 9letno, a više 10letno šolsko dolžnost.

Se vé, da bi se moglo to tako uravnati, kakor je na Saškem, da otroci ubožnih starišev, ako v kraji ni priproste ljudske šole, tudi na višji ali srednji (ljudski) prej dovrše svoj čas za poučevanje. Na ravno tem stališči sem tudi gledé vere, kdor ustanovi šolo in pripomore k njeni vzdržavi, mora imeti pravico, da prosto odločuje o tem. Kajti politika ne sme imeti pred sabo le smotra in cilja, mora tudi poskušati, katero pot ima nastopiti, da pride do svojega cilja. Načelo mora biti skoz in skoz pravo, pa se bode uspešno razvilo le tam, kjer se resnica, ki v dejanje spodbada, živo spoznava. Tako spoznanje se ne dá ukazati, mora pričenjati, mora se vzbuditi. Naj smo še tako mrzli do vere, spoznati vendar moramo, da z ozirom na otročjo starost učencev, z ozirom na njihove razmere v vsakdanjem življenji, v katerih se nahajajo, mora šolska vzgoja biti

jednotera. To pa je nemogoče, ako šolsko poučevanje ni jednotero; vesoljno poučevanje mora imeti središče, in ker je ljudska šola vzgojišče, za vzgojo pa je človeku, ker je tako ustvarjen in nihče tega spremeniti ne more, vera prvo in naj potrebnejše, ne more biti drugega središča pri poučevanju v ljudski šoli, nego vera. (Dobro na desnici.) Postavodajalci se tudi nikakor niso bali, da bi bilo razumnosti na kvar, ako šola postane verska. Kako bi sicer dali verskim šolam pravico javnosti, in to pa daje postava, ker pripušča take šole, ako le zvrše stavljenе pogoje, potem je privatna šola v isti vrsti z javnimi, kar se tiče nje izvršetka. Vse postopanje zoper versko šolo se dá le s tem razlagati, da v današnjih časih preoblasta le besednost, država mora biti do vseh veropovedanj vnemarna, ljudska šola je državna naprava, tedaj mora šola biti brezverska. V Nemčiji, kjer so si v vzgled stavili ljudsko šolo, so bili ti vzgledi verski; na Pruskem, Virtemberškem, Saškem in Badenskem so bile šole verske, in so še danes. Sicer so tudi v teh državah sprejeli pouk o rečnih predmetih med ljudsko poučevanje, a nikdar niso prezirali velike važnosti pozitivne vere pri ljudski vzgoji.

Knjiga Slovénka

v

dobah XVI. XVII veka.

8. Peter Pavel Vergerij (Vergerius) rojen v Kopru l. 1498, učil se na Laškem, potem na Nemškem, bil poročnik tù in tam v državnih in cerkvenih poslih, naposled škof Modruški in Koperski l. 1536—49, postal protestant, odstavljen l. 1549, gre v Wittenberg, priljubi se Krištofu vojvodu Virtemberškemu, tako tudi baronu H. Ungnadu, ktera sta po njem upala vspešno razširjevati novoverstvo po Istri in med Italijane. Vergerij se soznani s Truberjem, začne delovati, pisari na vse strani, vzlasti posvetnim veljakom, potuje po Českem, Poljskem, Kranjskem, Koroškem, pobira novcev v natiskovanje jugoslovanskih knjig, a — pokaže se skoro, da hoče le on na čelu biti, imeti slavo, drugi pa naj delajo in se trudijo, in — spre se s Truberjem l. 1557.

P. P. Vergerij v svojih dopisih mnogo pripoveduje o svojem književnem delovanji, o bibliji slovanski itd., vendar se med prelagatelji ali prevoditelji sam nikjer ne imenuje. Njegova je pač „Ena Molitou tih Kersčenikou, kir so sa volo te praue Vere Viesusa Cristusa pregnani“ v besedi laški: Orazione de perseguitati e forusciti per lo Evangelio e per Giesu Cristo“, a. 1555 — da si je vprav po slovenskem ali kranjskem predgovoru Truberjevem podpisan. Tako se nahaja njegov podpis tudi v „Ta Euangeli Svetiga Mateuža 1555“: vaši služabniki inu bratie V. T. = Vergerius.Truber; v „Catechismus l. 1555: Ty vaši Služabniki inu Bratie N. V. T.“ — Kolikor toliko je torej sodeloval pri omenjenih knjigah. S Truberjem sta se kasneje spravila tako, da mu je o smrti njegovi bil na strani tolažnik — 4. okt. 1565 v Tubingi, kjer je bil na stroške vojvoda Krištofa slovesno pokopan.

9. Han'ss Mannel (Hannes Manlius, Mandelc), purgar inv puhdrukar (civis et typographus) v Ljubljani, roj. ako ne na Kranjskem, vsaj na Primorskem. Kedar je po smrti barona Ungnada in vojvoda Virtemberškega tiskarjenje protestanskih knjig slovanskih na Nemškem propadalo, pridobi si Hans Mannel v Ljubljani dotično pravico in vstanovi tiskarno, kjer je l. 1575 „drukana“ bila prva knjiga slovenska „Jesus Sirach v Lublani skuzi Joannesa Mandelca“, kateri je za nemškim predgovorom tiskan: „Laybach. Hanss Mannel, Burger und Buchdrucker daselbst“. Bil je nekoliko i sam pisatelj. Tiskale so se pri njem listine in knjige latinske, nemške in slovenske. Mej temi so razun vže

imenovane: „Passion l. 1576, Postilla 1578, Biblie . . perui deil l. 1578, Kersčanske leipe molitve 1579, Ta celi Catechismus . . 1579, Salomonove pripuvisti 1580 itd.“ — L. 1582 umaknil se je iz dežele na Ogersko, kjer sta mu bila podpornika grof Batthiany in grof Erdödy, da je tiskaril na pr. v Kiseku (1584), v Eberovem in v Varaždinu (1587—1590), v Seču (Schütz l. 1593), ter je na Ogerskem menda tudi zamrl.

Nam Slovencem jako znamenita je vže zarad tedanje vzajemnosti knjižica: Kronika vezda (sada) znovich zpravljena Kratka Szlouenzkim iezikom po D. Antolu Pope Vramcze Kanouniku Zagrebechkom. Psal. 118. Domine gressus meos dirige. Stampane v Lublane po Iuane Manline, leto 1578. L. 65. — Po latinskem predgovoru, v katerem delce svoje (Illyrica lingua) poklanja „Reverendis . . . Statibus ac Ordinibus Regni Sclauoniae . . Dominis patronis . . Deditiss: seruitor ac sacellanus, podpisani je: Anthon: Vramecz D. Philosophiae (l. 1567 str. 63: Ouo vreme ia iezem v Rime Doctorem poztal) E. Z. Canonicus ac Parochus in Rain etc. — Črke so mu: z = z; ž = s; s = z, sz, ss; š = s, fs, ss; c = cz; č = ch; šč = sch. —

„Perva doba ovoga szvieta dersij do Potopa vodenoga, druga od pouodnoga potopa do Abrahama, tretia do Daida Kralia i Proroka, cheterta do voze Babilonzke, peta od voze ietia ali preseszta Babilonzkoga do naroda gozpod: Jesusa Christusa, sezta . . pochineze od porogenia Kristuseua zvelichitela i Mefsiasa prauoga, i dersij i bude do zkonzania ouoga szveta . . Vzakov ki byde oue knige chtel . . . akobi kai nassel kaibi bilo nezlosno pizano ali vgresseno, nepzuite prozim V. M. nego zuoim razumom pobolsai i popraui, ar nie tako muder chlouek, kakobi nehotechi neugressil, i Dazte zdraui. —

I. Na zachtetke z nistara ztuori Bogh Nebo, Zemlu, morie i vsza vunih ka iezu. Adam i Eua nai perua Chloueka bezta ztuoriena. Adam rodi Kaina i Abela. Abel bese ouchi paztir nai perui, A Kain tesak . . . VI. 33. Kristus Muku ie szterpel v Ierusalem pod Ponczusem Pilatusem, razpet, vmerl gore ie tretii den zmertuih ztal i po cheterdezeti dnij, gore ie na Nebeza zasztupil, onde zedi Bogu oczu na deznisze. — 373. Huni ali Vogri iz Szitie ouo vreme naiperule iezu v Panoniu . . v Panonie iezu ztali na iednom dele Zlouenij a v drugom Nemczi . . 429. Szueti Hieronim Doctor zlouen, ouo vreme vmre v Betleheme . . vnoge knige diachkim iezikom popiza, i Glagolzku knigu i Pizmo on naide i zprai . . 744. Huni ali Vogri velika vnosina drugoch v Pannoniu ali Zlouenzku zemlu iezu dosli . . . 928. Heneti kize Zloueni imenuiu pobieni iezu ouo vreme na Niemczeh . . 1488. Ouo Leto Staiar i Kranzky orzag od Matiasa mira szu prozili . . 1542. Ferdinandus Kral vchini na Horuateg i na Szlouenieh Bana kneza Miklouusa Zrinskoga . . 1545. Miklouusa Zrinskoga Bana Szlouenzkoga (Slavoniae) . . Turczy razbisse i porobisse dozta. Opet na Kraincze, pole Iarnechko, oberh Koztanieucze poleg vode Kerke, Turczy porobise i odpelafse dozta liudi . . 1564. Draskouich Iurai na Zagrebečku Biskupiu doide na Szlouenie. Ouo leto dopusztize pod duoim oblichem od Pape pricheschati i ludem preprosztim . . 1567. Gozp: Peter Erdeudi Szlouenzki, Dalmatzie i Horuatzki Ban etc . . . 1573. Kmeti na Szlouenieh vztali i zdignulizuze bili proti szuoie Gozpode, i Plemenitim liudem, kotere poszekosse obesizise, pomorisse i Oztale napokornozt dope-lasse . . . 1576. Gozp: Baikhart Auerspergar poztaulen be Kranzke zemle ali Orzaga Kapitan v Lublane . . 1578. Gozpodin Christof Vngnad Szlobodni Gozpodin i Baro v Soneku, Span i Knez Varosdinzke i Zagorzke megie, vechnik i tonachnik Czezaroue szuetlozti, Dalmatinzkim, Horuatzkim i Szlouenzkim Banom, Bogu vzamogochemu na diku i hvalu, poztal . . . Staiarzka, Korotanzka i Krainzka Orzaska Gozpoda, z Karolom Herczegom za volo obranbe onih gradou, ki iezu na Kraine proti Turkom, v Pruku varase poleg Mure, v Zprauische i tonache iezu bili ouo vreme“. —

Zgodovina prve petletne službene doklade slovenskega učitelja.

(Doživel in opisal učitelj Ljut. — Resnična dogodba z izmišljenimi imeni.)

(Konec.)

Pričnè se zdaj 2. del te zgodovine, ki se je vršila v Kerkonskem okraji. Po-glavar v tem okraji tudi ni bil poseben prijatelj Slovincem. Učitelj Ljut se je vender tudi tukaj upal vložiti prošnjo za prvo petletno službeno doklado. Okrajni glavar mu je sicer to odsvetoval, a prosilec se je nadejal, da bodo drugi šolski svetovalci milostljivejši. Prošnja, vložena koncem 1878. l., čakati je morala $\frac{1}{2}$ leta, predno je prišla na dnevni red pri seji. Ali kakor jo je nevoljno predsednik postavil v razgovor, tako rad jo je zopet odložil, ko je videl, da je njegova opozicija zoper prvo petletno službeno doklado učitelja Ljuta tako vspešna, da si svetovalci ne upajo vse moči porabiti, braniti postavno zagotovljeno službeno doklado. Učitelj Ljut je pač moral zopet 4 mesece čakati. Meseca septembra 1879. l. vender pride zopet na dnevni red pri seji okrajnega šolskega sveta Kerkonskega, kateri je imel sam pravico, pripoznati temu učitelju prvo petletno službeno doklado. Velika večina svetovalcev je rekla: Dajmo mu jo! In res, koj bi jo bil dobil, in morebiti še zaostali del, od l. 1876. počenši, ako bi bil temu tudi predsednik pritrdil. Toda poslednjemu se je zdel sklep nepostaven, in ustavil ga je. Moral je torej deželni šolski svet razsojevati. Ta je vender tako razsodil, kakor si je učitelj Ljut želel; pripoznana mu je bila po dolgem moledovanji prva petletna službena doklada — toda v nijedni seji ni bil določen obrok, od katerega počenši naj se mu nakaže ta prva doklada. Ker se je to pripustilo posameznim uradnim osobam, zgodilo se je, da se mu je odmerila mesto od 1876. l. še le od 1879. l. dalje, torej je bil za 3 leta prikrajšan. Po obstoječih postavah si je učitelj Ljut to prikrajšanje razlagal za nepostavno, kajti tolmačil si je to za kazen, katere pa nikakor zaslužil ni. — Radi tega je prosil okrajni šolski svet, naj se mu še za prikrajšana tri leta nakaže prva petletna službena doklada, kar bi znašalo lepo svoto 180 gold. in kar bi mu dalo pravico, da prosi 3 leta prej za drugo petletno službeno doklado. Prošnja je prišla kmalu pred sejo okrajnega šolskega svetovalstva v Kerkonskem, in ta je hotel stvar tako rešiti, da bi se učitelju Ljutu pripoznala prva petletna službena doklada vsaj za tisto leto, katero je služil v tem okraji, tako, da bi bil torej samo za 2 leti prikrajšan. Večina svetovalcev je tudi tako ukrenila, a predsednik je drugače zasukal. Njemu je bil ta sklep, ki bi bil slovenskemu učitelju koristil, zopet nepostaven, in ustavil ga je. O tem pa ni poročal na višje mesto, kakor to zakon veleva; marveč položil je neljubo zadevo za kacic 7 mesecev „ad acta“. Ker se je pa učitelj Ljut zopet začel zanimati za stanje svoje prošnje ter vložil novo moblenico, prišla je stvar zopet pred sejo. A predsednik je svetovalcem stvar tako tolmačil, kakor bi bil učitelj Ljut rekurz zamudil, a tega pa ni povedal, da on ni bil ustavljenega sklepa v razsodbo predložil. Na to neresnično pripovedanje ni mogel okrajni šolski svet ugodnega sklepa storiri. Učitelj Ljut se je potem pritoževal na dež. šolski svet — a brezvspešno — pritožil se je še celó na naučno ministerstvo, a tudi zaman. Deželni šolski svet je rekel, da se ugovor zavrže na predlog okrajnega šolskega sveta iz vzrokov, od poslednjega navedenih, a ministerstvo je reklo, da je zoper ugovor iz razlogov, navedenih od deželnega šolskega sveta. — Zdaj je odprta še ena sama pot — pritožba pri upravnem sodišči na Dunaji. Ta pot pa utegne dosta stati, kajti treba je stvar izročiti Dunajskemu odvetniku.

Iz te zgodbe in iz mnogo družih slučajev, ki so se v časnikih zastran kvinkvenij učiteljskih že priobčili, razvidi se jasno, da se ne dajo rade popolne petletne službene doklade, in da se dela nekaterim učiteljem tisoč in tisoč ovir v tej zadevi. Če bi učitelj

Ljut naštel še, koliko prošenj, pritožeb in družih vlog je vložil radi 1. petletne službene doklade raznim krajem, koliko potov in stroškov je radi tega imel, koliko pisarije je v tej zadevi sploh bilo — ne bi dokončal te zgodbe še tako hitro. — Menil je stvar tirati še do državnega upravnega sodišča. Ker pa se kaže, da se bode slovenskim nčiteljem vsaj v eni deželi morebiti vender le sčasoma bolje godilo, opustil je za zdaj ta korak. Drugim pa bi nikakor ne svetoval, da odjenjajo prej, dokler imajo le še malo upanja, da zmagajo s svojo pravično stvarjo. Terkajte — in bode se vam odprlo!

P o z i v

k vdeležitvi razstave izdelkov hišne obrtnije, ženskih del, starinarstva in kulturno-zgodovinskih predmetov, katera se bo priredila povodom 600letne deželne svečanosti v Ljubljani.

Da se z navzočnostjo Nj. c. kr. apost. Veličanstva cesarja Franca Josipa poveljučana slovesnost 600letnega pripadanja Kranjske k deželam habsburške krone vredno obhaja, je za to slavnost voljeni odbor sklenil napraviti tudi razstavo v manjši meri.

Ta razstava naj bi kazala nekak splošen obris najvažnejših izdelkov hišne obrtnije, ženskih ročnih del in kolikor mogoče tudi posameznosti iz kulturno-zgodovinskega razvitka, posebno iz prazgodovinske, pa tudi iz poznejših dob, če imajo zanimljive predmete, ki se ali v deželi nahajajo, ali pa na-njo nanašajo.

To podjetje se zamore vredno izvršiti le pod tem pogojem, da se ga resno primerejo vsi oni, ki imajo take za razstavo primerne predmete, ali jih pa zamorejo do takrat napraviti. Posebno dobro došle bi bile podpisanemu odbor snovi domače ročne umetnije, ki bi lahko napravljale okusen splošen obraz.

Zanimljivih starin, kulturno-zgodovinskih predmetov, ki so s Kranjsko v kaki zvezi, predmetov cerkvene umetnije, je gotovo marsikaj v zasebni lasti, kar bi bilo vredno, da se pri tej slovesni priliki na splošen ogled postavi.

Uljudno se tedaj naprosijo vsi domoljubi, visokočastita duhovščina, vse vplivne osebe, občine društva, zastopi, domače časnikarstvo, da delajo z združenimi močmi na to, da bi podajala nameravana deželna razstava, če tudi le v manjši meri, podučen obraz hišne obrtnije, ženskih del na Kranjskem in kulturne zgodovine dežele v teku stoletij.

Kranjska hranilnica je dala na razpolaganje za to potrebne sóbane v zgornji realki.

Splošna določila za oglasila in udeležitev se bodo objavila na koncu tega poziva.

Naj bi sodelovali vsi sinovi kranjske dežele, naj bi sodelovale zlasti kranjske gospé pri tem, da bi se priredila tù le v splošnem obrisu načrtana razstava, ki bi se vpletla med one slavnosti, s katerimi hoče dežela kranjska živo izražati svojo neomahljivo zvestobo in udanost do Najv. cesarske hiše, svoje veselje nad navzočnostjo našega preljubega cesarja.

V Ljubljani, v dan 14. marcija 1883.

Slavnostni odbor.

Splošna določila.

1. Povodom šeststoletnice zedinjenja Kranjske s habsburško Najv. vladarsko hišo bo priredila kranjska dežela razstavo:

a) kranjske hišne obrtnije;

b) ženskih ročnih del;

c) prazgodovinskih, starinskih in kulturno-zgodovinskih predmetov.

2. K udeležitvi se vabijo lastniki, oziroma izdelovalci onih predmetov, ki pripadajo zgoraj navedenim oddelkom razstave.

3. O sprejemu predmetov odločuje odbor.

4. Mestnina se ne plačuje, pač mora pa stroške za prevažanje plačati razstavljaec. Odbor bo v razstavo poslane reči brezplačno vzprejel, izložil, razstavil in brž, ko bo razstave konec, zopet složil. On pripusti mize in omare, kolikor jih sploh ima, brezplačno v porabo.

5. Za nadzorovanje in snaženje razstavljenih predlogov skrbi odbor brezplačno. Odbor bo plačal tudi zavarovalne stroške proti ognji za razpostavljene reči in bo kolikor mogoče skrbno na to gledal, da se predmeti obvarujejo pred katerokoli si bodi poškodbo.

6. Stvarém, katere so na prodaj, naj se pridá kupna cena.

7. Razstava se začne 11. julija 1883. in konča koncem julija 1883. leta.

8. Oglasila se vzprejemajo do konca aprila 1883. leta. Vsak razstavljaec dobí na njegovo ime glaseče se potrjilo, s katerim naj pride v teku osmih dni po sklepu razstave po razstavljenih predmete, sicer se mu bodo potem na njegovo odgovornost in na njegove stroške vračali.

9. Oglasila vzprejema vsak dan ud razstavnega odbora, trgovske in obrtne zbornice tajnik g. Ivan Murnik v Ljubljani. Pismena oglasila se tudi lahko pošiljajo pod napisom: „Razstavni odbor v Ljubljani“.

10. Razstavni predmeti naj se pošiljajo razstavnemu odboru od 15. maja 1883 do 15. junija 1883. l.

Književnost.

— **Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva**, I., II. in III. del. Spisal in založil Anton Kržič, katehet. — Ti izgledi (ponatisi iz „Zgodnje Danice“, I. del užé v drugem natisu) so dobro berilo za našo mladino in prava pomoč, da ostane dobra, čedaje boljša, in nikoli ne slabša. Priporočamo jih posebno tistim vzgojnikom, ki jim je pri srcu pravi pobožni duh in se zanimajo za versko vzgojo otrok. — Prodaja jih gospod pisatelj sam (Kongresni trg, šte. 16) in tudi „katoliška bukvarna“ po 30 in 40 kr.

— **Národne biblioteke** 2. snopič („Kranjska čbelica“, druge bukvice) je ravnokar prišel na svetlo.

— **Učitelj u Jabukovcu**. Pripovedka za mladež, napisao (v hrvatskem jeziku) Josip Klobučar. Sa 32 slike. U Zagrebu. Nakladom hrv. ped.-knjiž. sbora. 1883. (Stane 45 kr.) Obseg tej mični knjižici je: Šetnja u Jabukovac. Pripoviedanje učitelja Ljubojeviča. Naš napredak. Radostna promjena. Što smo se dalje učili? Proljeće na selu. Zločin. Učiteljeva radost. Kakva radnja takva plača. Ljetno veselje i jesenski blagoslov. Voćnjak i cjepilnjak u jeseni. Posljednje vrijeme kod učitelja. Naš razstanak. Jabukovac od sada in učitelj mu. — Priporočamo jo vsem učiteljem in učencem, ki so zmožni hrvatskega jezika.

— **„Jour-fixe“-marš** za glasovir, vglasbil in slavnemu literarno-zabavnemu klubu v Ljubljani poklonil Viktor Parma. Tako je imé prav mikavni skladbi, ki je prav lahko sestavljena in nas spominja na naše domače napeve. To tudi po vnani obliki lepo delo založila je „Glasbena Matica“. Cena ji je 40 kr., in se dobiva pri „Glasbeni Matici“ in tudi pri Giontini-ju v Ljubljani. — Vsem igralcem na klavirji jo priporočamo.

— **Pisanke in risanke** — izdal in založil I. Lapajne v Krškem. Ta naš tovariš ima že nekaj let to šolsko blago v zalogi; začel se je s tem pečati radi tega, ker knjigarji in drugi trgovci niso hoteli izdajati pisnih in risalnih sešitkov s slovenskimi napisi. Ne vemo, ali se je našemu sodruhu to zeló izplačalo, ali pa so slovenski učitelji po takem blagu marljivejše popraševali, ko so v poslednjem času tudi drugi izdali vse polno pisnih in risalnih zvezkov z našo besedo na čelu, n. pr. Musil in Greiner v Beči, Grubbauer v Linci, Winiker in Telkl v Pragi, Prettenhofer v Gradci. Vsi ti založniki imajo na izbéro tega blaga, in sicer na izbéro z ozirom na kvaliteto

papirja in liniature ter z ozirom na ceno. To velja pa tudi o pisankah in risankah našega sodruha v Krškem. V nekaterih pisankah (100 kosov 1 gld. 10 kr.) in risankah (100 kosov 3 gld.) je papir vse hvale vreden; v drugih je papir tudi trden, in v nekih tudi gladek, vendar ne posebno dober. Cena (100 kosov 80 kr.) pa je tako nizka, da more učitelj ali trgovec take pisanke po en krajcar otrokom prodajati. Za revne otroke je to gotovo korist. Pa za nekatero pisanje, zlasti za računanje, se take pisanke lahko brez izjeme povsod rabijo. Mi torej s trdnim prepričanjem priporočujemo šolsko blago gospoda ravnatelja Lapajne-ta v Krškem, moramo pa radi objektivnosti dostaviti, da „Národná šola“ v Ljubljani isto tako ali pa še na cenejši način rada preskrbljuje slovenske šole z najrazličnejšimi šolskimi pripomočki. — Slovenski učitelji, kateri umó, kaj je „svoji k svojim“, bodo vedeli, kaj jim je storiti.

D o p i s i.

Iz Šmarije pri Jelšah. Naše učiteljsko društvo, ki šteje zdaj po pristopu 11 učiteljev Rogaškega okraja 23 rednih udov, imelo je 1. marca prvo letošnje zborovanje. — Po prečitani in odobreni zapisnika zadnje seje naznanita se dva dopisa: a) dopis »cesarjevič Rudolfovega sadjerejskega društva« za spodnji Štajer; b) dopis gospoda Nerat-a v zadevi »Popotnika«. Po tem pride na vrsto izprememba društvenih pravil. Po novih pravilih, ki se v slovenščini pisana pošljejo visokemu c. kr. namestništvu v potrdilo, imenovalo se bode naše društvo: »Učiteljsko društvo za Šmarijski in Rogaški okraj«. Ko se odobri račun preteklega leta, prične se volitev novega odbora. Izvoljeni so gospodje: Jurkovič, nadučitelj v Šmariji, predsednik; Škrabl, nadučitelj v Sv. Križi pri Slatini, podpredsednik; Šumer, nadučitelj pri Sv. Vidu, denarničar in arhivar; zapisnikarja sta gospoda: Porekar in Šetinec; odbornika, gospoda: Vezjak in Blenk. — Društvo goji tudi petje. Pevcev je 16, pevovodja gospod Jurkovič. Društvo si je naročilo dva lista: »Učiteljskega Tovariša« in »Popotnika«. Prihodnje zborovanje bode 5. aprila. Govorila bosta: Gospod Jurkovič »o petji po številkah« in gospod Flis »o astronomičnem zemljepisju in ljudski šoli z učenim poskusom«.

Šetinec.

Iz Krškega. Omenil sem v »Uč. Tov.«, da bi rad s pomočjo svojih tovarišev v tem okraju izdal pomožno in poučno knjižico »Opis Krškega okrajnega glavarstva« v zemljepisnem in zgodovinskem obziru. V ta namen sem lani razposlal sledečo okrožnico na šolska vodstva. Priobčujem jo še v cenjenem našem »Tov.«, in to radi tega, ker jo je morda kateri gg. tovariš izgubil ali založil — kar si razlagam za vzrok molčanja — in ker utegne morebiti ta okrožnica še druge č. čitatelje »Tov.« zanimati. Glasi se:

»V smislu sklepa lanske okrajne učiteljske konference nameraval je odbor okrajne učiteljske knjižnice s pomočjo svoje blagajnice in s potrebnim privoljenjem sl. c. kr. okrajnega šolskega svetovodstva izdati »opis okrajnega glavarstva Krškega« v krajepisnem in zgodovinskem obziru. Ker omenjeni odbor tega sklepa sam izpeljati ne more, zato prosi podpisani sl. šolsko vodstvo, da bi mu pomagalo pri tem velevažnem podjetju, kajti taka knjižica bi jako dobro služila učiteljem in učencem pri domovinskem nauku v šoli, ona bila bi primerna osobito za domačo rabo, za učiteljsko in šolarsko knjižnico, za šolska darila in bila bi všeč vsem ukaželjnim prebivalcem tega okraja, kateri hrepené po natančnem spoznanju svojih najbližnjih domačih krajev.

Da se pa ta knjižica more vsaj toliko temeljito spisati, kolikor se od vsake dobre popularne knjižice zahtevati sme, zato potrebuje podpisani v prvi vrsti duševne podpore vseh učiteljev v okraju pri opisovanju domačih (šolskih, farnih) občin. V ta namen prosi podpisani, da bi vsako šolsko vodstvo, katero najbolje pozná svoj šolski kraj, nam do 1. januarja 1883. l. svojo občino opisati in se pri tem nekako po nižje priobčenih prašanjih ravnati blagovolilo. Pa tudi vsak drug samostalen opis bode dobro došel.

Knjižica utegne obsegati 40 — 60 strani in bode imela morebiti tudi zemljevid*) Krškega okrajnega glavarstva ter stala kakih 20 — 30 kr. Izdala se bode s pomočjo okrajne učiteljske bukvarnice, ali pa, ako se tej tega ne dovoli, s pomočjo šolskih listov, ali se pa opis priobči v šolskem poročilu Krških šol l. 1883. Potem se bodo pa še posebni odtiski priskrbeli in nekaj iztisov vsaki šoli brezplačno poslalo.

Vprašanja. a) Za zemljepisni del. 1. Katere šole so v župljanski občini? — 2. Koliko ljudi šteje župljanska občina? — 3. Koliko ljudi šteje šolska občina? (Številke naj se vzmó

*) Utegne preveč stati.

Pis.

samo iz ljudskega popisa od leta 1880. Ako ni to mogoče, naj se raje opusté.) — 4. Koliko je za šolo ugodne mladine? — 5. Koliko je za šolo obiskajoče mladine? — 6. Kateri hribi (gore) so v šolski občini? — 7. Katere reke, rečice, potoki, glavni in stranski, tekó skozi občino ali ob meji šolske občine? Njih izvir, namera in izliv? — 8. Katere stoječe vode (ribniki), podzemeljska jezera so v šolski občini? — 9. V kakem razmerji so v občini njive, vinogradi, travniki, gozdi, pašniki, neobdelana tla? — 10. S čem se ljudstvo pečá še razen kmetovanja? — 11. Kakšno je ljudsko materijelno blagostanje? — 12. Stan živine (po ljudskem popisu). — 13. Omika ljudstva (po ljudskem popisu), namreč znanje čitanja in pisanja. — 14. Število mest, trgov vasi (krajev) v šolski občini? — 15. Ime posameznih mest, trgov, vasi, (krajev). — 16. Pri vsakem kraju naj se blagovoli navesti: 1. število ljudi (po ljudskem popisu od l. 1880), 2. število in imena cerkva, 3. število in imena gradov in graščin; 4. kakove spominke in druge mogoče znamenitosti.

b) Za zgodovinski del. 1. Starost cerkva in imé prvega župnika. — 2. Imena župnikov ali duhovnih pomočnikov, kateri so se o čem odlikovali. (Naj se o tem uporabljuje cerkvena kronika.) — 3. Starost šole (ali šols. poslopja) in ime prvega učitelja. — 4. Imena družih odličnih učiteljev. — 5. Razširjevanje šole in odlični šolski dobrotniki. (Naj se uporabljuje šolska kronika.) — 6. Vazne zgodovinske notice o mestu, trgu, vasi in znameniti zgodovinski spominki. 7. Vazne zgodovinske osebe, ki so se v šolski občini porodile, ondi delovale ali umrle. — 8. Starost gradov v šolski občini. — 9. Zgodovinske notice v gradovih, o njih prvih ali odličnih posestnikih, o bojih, katere so prestali i. t. d. — 10. Podrtine in razvaline gradov ali cerkva v šolski občini ter zgodovinske notice o njih. — Druge vazne zgodovinske notice o šolskem kraju in njegovi okolici i. t. d. *)

I. Lapajne.

Iz Celja. Vabilo. »Celjsko učiteljsko društvo« imelo bode v dan 5. aprila t. l. svoje četrto mesečno zborovanje v Celjskej okoliškej šoli. Vzpored: 1. Zapisnik. 2. Dopisi. 3. »O razvoji čuvstva za naravo«, govori g. J. Lopan. 4. »O telovadbi«, govori g. T. Brezovnik. 5. Poročila in nasvėti. Začetek ob 11. uri predpoludne.

Odbor.

Iz Preske. Na Veliko saboto blagoslovila se je tū nova šolska zastava, katero je tukajšnji šoli preskrbel naš marljivi krajni šolski svét za 80 gold. Blagoslovil jo je omenjeni dan pred procesijo k vstajenju kanonik in ud deželnega šolskega svéta preč. gosp. dr. Leonh. Klofutar. Učenci so šli tedaj ta dan prvokrat ž njo s sprevedom k vstajenju.

Iz Ljubljane. Presvetli cesar pride v Ljubljano v dan 10. julija t. l.

— Iz seje c. kr. deželnega šolskega svéta za Kranjsko v dan 1. marcija t. l. Dovoljuje se naprava enorazrednice v Zgornjih Pirničah z plačo III. reda. — Reši se pritožba kranjskega deželnega odbora o plači za stanarino nekemu šolskemu voditelju v Krškem okraji. — Pritožba šolskega voditeljstva o razdelitvi ur za krščanski nauk se zavrže. — Obravnava o napravi dvorazredne dekliške šole v Kranji, oddaja se s potrebnimi nasvėti kranjskemu deželnemu odboru. — Učiteljska služba na enorazrednici pri sv. Gregoriji se od 1. jan. 1884 postavi iz četrtega v tretji plačilni razred. — Učitelj (v Blagovici) dene se v pokoj ter se daje priznanica njegovemu vspešnemu delovanju. — Dedičem nekega ljudskega učitelja dovoli se četrletna plača za pogreb. — Prošnja, da bi se ustanovni denar, ki se je vzprejel, ne vrnil, se ne usliši. Tri učit. službe se stalno postavijo. — Vzprejme se odpovedanje službi učiteljice (v Velikih Laščah). — Ljudski učitelj prestavi se iz službenih obziróv na drugo mesto. — Poroča se višjemu mestu o novostavljani učni knjigi. — Razreši se več prošenj za nagrade in denarne pomoči.

— Hranilnica ljubljanska je v občem zboru 8. dné t. m. privolila naslednje darove, ter dobí: 1. Ubožni zavod tukaj 2350 gold. 2. Odsek gospá za obleko šolskim otrokom v čitalnici 200 gold. 3. Varušnica malih otrok v Ljubljani za božično drevo 200 gold. 4. Ubožni učenci gimnazije v Ljubljani 200 gold. 5. V Kranji 50 gold. 6. V Kočevji 100 gold. 7. V Rudolfovem 100 gold. 8. Na realki v Ljubljani 200 gold. 9. Ubožni učenci na učiteljišci v Ljubljani 100 gold. 10. I. mestna šola v Ljubljani 150 gold. 11. II. mestna šola v Ljubljani 250 gold. 12. a) »Národna šola« 200 gold., b) »Schulpennig« 200 gold. 13. Nunska dekliška šola 200 gold. 14. Nunska dekliška šola v Loki 100 gold. 15. Evangeljska šola tukaj 350 gold. 16. Deška ljudska šola v Rudolfovem 100 gold. 17. Dekliška ljudska šola v Rudolfovem 50 gold. 18. Podkovijska šola tukaj 100 gold. 19. Dekliška mestna šola tukaj 100 gold. 20. Dekliško učiteljišče tukaj 100 gold. 21. Učenke na dekliški šoli v Kočevji 50 gold. 22. Učenci (kranjski) meščanske šole v Krškem 50 gold. 23. Učenci na mahu ljubljanskem 50 gold. 24. Obrtnijska

*) Želeti bi bilo, naj bi si po tem in enakem načrtu vsaki šolski okraj preskrbel in napravil tak opis svojega okraja.

Uredn.

pripravnica na I. in II. mestni šoli vsaki po 50 gold. 100 gold. 25. Godbena šola filharmonične družbe 200 gold. 26. Filharmonična družba za piskalno šolo 600 gold. 27. Glasbena Matica 50 gold. 28. Za vzdrževanje varušnice malih otrok 200 gold. 29. Bolniško podporno društvo tukaj 100 gold. 30. Požarna straža tukaj 500 gold. 31. Elizabetina bolnica 200 gold. 32. Ozdravljeni zapustivši bolnišnice 200 gold. 33. Dijaki na vseučilišči v Gradci iz Kranjskega 100 gold. 34. Blagajna ubogih delalcev in invalidov 100 gold. 35. Podporno društvo tiskarjev 50 gold. 36. Delalsko izobraževalno društvo 50 gold. 37. Gledališče tukaj za l. 1882/3 450 gold. 38. Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov 50 gold. 39. Vincencijevemu društvu za hiralnico 200 gold. 40. Za deško zavetišče 200 gold. 41. Za deško sirotišče 300 gold. 42. Za hišno opravo v deškem sirotišči 300 gold. 43. Za deklško sirotišče 200 gold. 44. Vincencijeva konferenca pri sv. Jakobu 100 gold. 45. Zdravniško društvo na Kranjskem kot dodatek k Löschnjerjevi ustanovi 200 gold. 46. Kranjski deželni muzej za iskanje prazgodovinskih stvari 200 gold. 47. Čebelarsko društvo 50 gold. 48. Patriotična pomožna družba gospej v podporo onemoglih vojakov, njih sirot itd. 300 gold. 49. Patriotična deželna pomožna družba v podporo invalidov itd. 300 gold. 50. Tukajšnje posojilno in hranilno društvo donesek k založni 200 gold. 51. Strokovna šola za rezbarije v Kočevji 500 gold. 52. Kranjsko ribiško društvo 50 gold. 53. Družba gospej krščanske ljubezni v podporo revnim družinam in za deklško zavetišče 200 gold. 54. Predstojništvo mestne fare B. D. M. O. za cerkvene namene 300 gold. 55. Arhiv za domovinoznanstvo 50 gold. Vsega skupaj 13.590 gold.

— Javna zahvala. Visokočastiti gospodje profesorji Franjo Wiesthaler, Andrej Senekovič in Franjo Šuklje osnovali so meseca marcija t. l. na korist društvu »Národna šola« tri javna predavanja, ki so donesla: kosmatega dohodka 128 gold. 60 kr.; po odbitih troških v znesku 20 gold. 20 kr. preostalo je čistega dohodka 108 gold. 40 kr., katerega je podpisani odbor dné 21. marcija vzprejel. Za to blago podporo, naklonjeno po omenjenih gospodov profesorjev trudaljubivem požrtvovanji, za mnogobrojno udeležbo slavnega občinstva in za prijazno dovoljenje velečenjenega čitalničnega odbora, da se je v ta namen društvena dvorana brezplačno rabila, izrekamo najpristrčnišo zahvalo za znatno podporo. Slava!

F. Stegnar,
načelnik.

M. Močnik,
tajnik.

— Javna zahvala. Slavna kranjska hranilnica je v občnem zboru dné 8. marcija t. l. visokodušno odredila »Národnej šoli« 200 gold. podpore. Blagotvornemu zavodu izrekamo v imenu odbora za ta milosrčni čin najtoplejšo zahvalo. Bog povrni stotero!

F. Stegnar,
načelnik.

M. Močnik,
blagajnik in tajnik.

— Zgradba za izobraževalnico učiteljev in učiteljic v Ljubljani bode stala 159.849 gold. 24 kr. (kakor je razpisan proračun za manjšavno dražbo za 9. t. m.).

— Presvetli cesar daroval je občini Dovje na Gorenjskem in občini Vrbovo pri II. Bistrici vsakej po 200 gold. in zdaj v Srednji vasi na Kočevskem 50 gold. za zgradbo nove šole.

— Umrli je milostljivi Goriški knezonadškof Andrej Gollmajer 17. preteč. m. Ranjki škof bil je prvih deset let tudi vrli podpornik »Učiteljskemu Tovarišu« s tem, da je po več iztisov naročil in plačeval za učitelje v Goriškem okraji. Bog mu daj večni raj!

— Umrli je tudi stari slovenski pevec č. gospod Jožef Hašnik, župnik pri sv. Juriji ob južnej železnici. Pokopali so ga 8. preteč. m. ravno na njegov rojstni dan (72letni god). Blag mu spomin!

— Ped. znanstveno predavanje 27. t. m. v Ljubljani je zaradi slabega vremena izostalo. Poletni čas bodo ta predavanja prenehala. Odborova seja Slovenskega učit. društva bode v četrtek 5. t. m. (v društveni sobi) ob 2. popoldne. Mej drugimi obravnavami je na dnevnem redu tudi letošnja »slavnost o šeststoletnici«.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazrednici v Blagovici učiteljeva služba s 450 gold. letne plače in s stanovanjem, za trdno, ali začasno. — Prošnje okr. šol. svétu v Kamenik do 20. t. m. — Na enorazrednici v Osilnici učit. služba s 450 gold. letne plače in s stanovanjem se bode tukaj začasno oddala. — Prošnje okr. šol. svétu v Kočevji do 15. t. m.